

Propad turjaške graščine – Gozdarstvo turjaške graščine od prehoda v 20. stoletje do 2. svetovne vojne

Pred izidom (avgust/september 1999) je obširno delo gozdarja Tomaža Kočarja, ki obravnava gozdno veleposest grofov s Turjaka. Od pomladi leta 1988 pa do danes, tj. v enajstih letih, se je nabralo res veliko gradiva (skoraj 300 strani formata Gozdarskega vestnika, 60 fotografij, 5 kart in več skic).

Slovenska krajevna zgodovina je bila vedno v veliki meri odvisna od amaterskih zgodovinarjev. Ti so se ponavadi s svojimi publikacijami oddolžili svojim rojstnim krajem ali pa krajem svojega službovanja.

Tomaž Kočar, diplomirani inženir gozdarstva, ni klasičen amaterski zgodovinar, saj raziskuje svoje ožje, to je gozdarsko področje. Čeprav se je v svojem življenju uspešno ukvarjal predvsem z varovanjem in urejanjem gozdov, pa so njegove raziskave bolj usmerjene v smer, ki bi jo lahko imenovali življenje z gozdom, kar pomeni, da gozd ljudi tudi preživlja. Zelo ga zanima tudi tehniška dediščina. Tako ima izjemno pretanjen posluš za vodne žage in mlinska kolesa sploh, ki jih raziskuje na širšem slovenskem področju. Leta 1997 je objavil knjigo Vodni pogoni v borovniški kotlini, zgrajeni pred 2. svetovno vojno.

Knjiga "Propad turjaške graščine", s katere gozdovi se je Tomaž Kočar poklicno ukvarjal, je posvečena gospodarstvu ene najbolj znamenitih kranjskih plemiških rodbin, grofovski turjaški veji Auerspergov. Njihova posest med našimi nekdanjimi zemljiškimi gospostvi ni bila nekaj izjemnega, vendar pa je bila vseeno tako velika, da je funkcionirala kot gozdna veleposest.

Naše nekdanje plemstvo je zelo težko dojelo, kaj se je z odpravo fevdalizma z njim pravzaprav zgodilo. Izpada rednih vsakoletnih fevdalnih dohodkov niso in niso mogli nadomestiti. Preobrazba zemljiških gosposk v kapitalistične obrate je bila zelo počasna, za mnoge prepočasna in neuspešna, saj so morali graščine zaradi prezadolženosti prodati.

Gospodarsko življenje nekdanje slavne kranjske plemiške rodbine, grofov Turjaških, v zadnjih desetletjih njenega aktivnega delovanja na Kranjskem je bilo predvsem v znamenju nekakšnega zapoznelega gospodarstva prebujanja, ki ga je ilustrirala usmeritev v žagarstvo kot najnižjo stopnjo lesnopredelovalne

industrije. Odnos do napredka se je kazal predvsem v razmerju med vodnimi in parnimi žagami, saj so le-te zagotavljale ne le trajnejše izkoriščanje lesnih zalog, ampak tudi izkoristek teh tam, kjer ni bilo na razpolago zadovoljivih vodnih virov. Zdi se, da bi veleposest preživela, če je ne bi zatrla politika, najprej staro-jugoslovanska z agrarno reformo, med vojno uničenje gradu, po vojni pa preprečitev njegove obnove, ki so jo zahtevali kmetje, in seveda razlastitev "sovražnikov naroda", kar Auerspergi nikoli niso bili. Politično uničenje ene naših najslavnejših in najstarejših plemiških družin, ki pa ni bila pripravljena sprejeti jugoslovanstva, predstavlja enega izmed vrhov nerazsodnosti slovenske politike.

Zaradi uničenja veleposestniškega gospodarskega arhiva po 2. svetovni vojni se je moral Tomaž Kočar nasloniti na arhivsko gradivo, povezano s predvojno agrarno reformo, in na ustne vire. Poleg posestnih razmer in gradnje žag ter njihove tehnične opremljenosti so ga zanimali predvsem delavci na veleposestvu. V knjigi jim posveča veliko prostora, kar daje knjigi izjemno vrednost. Pred nami tako zaživi svet med Ljubljano, Turjakom, Krimom in Mokrcem. Kočarjeva knjiga zato ni pusta, kot se pogosto dogaja gospodarskim in socialnim pregledom, ampak izjemno pripovedna, človeško topla pa tudi tragična. Avtor je prisluhnil vsem, tudi najnegativnejšim govoricam in jih soočal z javnim mnenjem. Trudil se je za objektivno pripoved in jo v večini primerov tudi dosegel. Presegel je nekdanje črno-belo slikanje, ki pozna neskončno dobre in uboge delavce ter hudobne in zanikrne delodajalce.

Pred desetletjem je bil v slovenski znanosti dosežen dogovor, da mora vsaka znanstvena disciplina sama skrbeti za raziskovanje svoje preteklosti. Gozdarji jemljejo ta dogovor še najbolj resno in so pri tem tudi najbolj učinkoviti. Čeprav bodo imeli zgodovinarji na nekatera splošna dejstva, ki jih navaja avtor iz širše zgodovine, upravičene pripombe, pa se bodo lahko z gospodarsko-socialnega področja knjige izjemno veliko naučili. To je bilo tudi odločilno pri sklepu uredništva Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino, da v organizacijskem pogledu pomaga avtorju pri izdaji knjige.

Stane Granda